

REFERENCES

1. Vakarina, L. M. (2015). *Klas № 86*. [Class No. 86]. Kyiv.
2. Gridneva, N. V. (2012). *Khochu hraty na royali*. [I want to play the piano]. Kyiv.
3. Kuryshev, E. V. (2011). *Muzychnyy arkhiv Borysa Hrinchenka*. [The Music Archive of Boris Grinchenko]. Kyiv.
4. Kuryshev, E. V. (2013). *Poeziya Borysa Hrinchenka u tvorchosti ukrayins'kykh kompozytoriv ta vykonavtsiv*. [Poetry of Boris Grinchenko in the works of Ukrainian composers and performers]. Kyiv.
5. Kuryshev, E. V., Lyashenko O. D. (2017). *Rozvytok muzychno-vykonavs'koyi kompetentnosti u maybutnykh pedahohiv muzychnoho mystetstva v umovakh vyshchoyi muzychnoyi osvity*. [Development of musical-performing competence for future teachers of musical art under conditions of higher musical education.]. Kyiv.
6. Kuryshev, E. V., Lyashenko, O. D. (2017). *Robocha prohrama navchal'noyi dystsypliny «Muzychnyy instrument»* [Working program of the discipline "Musical Instrument"]. Kyiv.
7. Sviridenko, N. S. (2017). *Stylistyka vykonannya starovynnoyi muzyky na prykladi tvoriv Y. S. Bakha*. [Stylistics of the performance of old music on the example of J. S. Bach] Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУРИШЕВ Євген Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: теорія і методика музичної освіти, професійна підготовка майбутніх педагогів-музикантів.

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: теорія і методика музичної освіти, професійна підготовка майбутніх педагогів-музикантів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KURYSHEV Evgen Volodymyrovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Associate Professor of Instrumental and Performance Skills of the Art Institute of Kiev University Named after Boris Grinchenko.

LIASHENKO Olga Dmitrievna – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Sociate Professor of Instrumental and Performance skills of the art Institute of Kiev University Named After Boris Grinchenko.

Circle of scientific interests: theory and methods of music education, professional training of future music teachers.

Дата надходження рукопису 10. 02. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.

УДК 37.015.31:78

ЛЮБАР Руслана Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету

e-mail: r.o.lyubar@mail.com

СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Реформа освітньої галузі сьогодні повинна відбуватись на історичних та соціокультурних традиціях рідного народу. Створення освітньої системи, що ґрунтувалася на національних засадах, розпочалася після 17 року ХХ століття, коли естетичне виховання стало обов'язковим для школярів різного віку. В ті часи, як і зараз, основним завданням школи було виховання всебічно розвинутої людини. Головне місце серед усіх мистецьких дисциплін належало музиці та співам; основними складовими уроку музики були слухання музики, хоровий спів та музична грамота.

На жаль, у сучасній загальноосвітній школі все менше уваги приділяється хоровому співу, майже не вивчається нотна грамота, не

проводиться спів по нотах, запис музичних диктантів. Зберегти ці види музичної діяльності школярів та поновити музично-педагогічні здобутки відомих українських діячів мистецтва є однією з головних умов збереження співочих традицій українського народу, а головне – національного виховання підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні праці українських композиторів початку ХХ століття представлені науково-методичними посібниками, підручниками, програмами та іншими працями, які зорієнтовані на музично-естетичне виховання дітей та молоді засобами музичного мистецтва (К. Стеценко «Початковий курс навчання дітей нотного співу», «Методика шкільного співу»,

«Програма навчання співу, складена для єдиної школи, та пояснювальна записка до неї», «Українська пісня в народній школі», програма з позакласної музично-виховної роботи, Я. Степовий «Популярний курс елементарної теорії музики», О. Дзбанівський «Нотна грамота в таблицях», «Дитячі музичні ігри», Ф. Колесса «Шкільний співаник», П. Козицький «Спів і музика в Київській академії за 300 років її існування», С. Людкевич «Загальні основи музики», «Матеріали для науки сольфеджіо й хорового співу», С. Чернецький «Шкільні співи для виховання дітей» та ін.).

Питання розвитку музичної освіти та культури в Україні в кінці XIX – на початку XX століття висвітлені в наукових працях В. Белікової, А. Іваницького, Л. Кияновської, О. Михайліченка, Г. Скрипника, К. Шамаєвої, О. Шреер-Ткаченко та ін.

Низка педагогічних досліджень вивчає етапи духовного та естетичного становлення учнівської молоді, розглядає зміст і методику підготовки вчителя до музичного виховання школярів (Е. Абдуллін, О. Апраксина, Л. Коваль, Л. Масол, О. Ніколаєва, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Падалка, У. Печерська, Л. Хлебнікова, В. Черкасов та ін.).

Мета статті – проаналізувати погляди українських композиторів кінця XIX – початку XX століття на музичне виховання школярів, зазначити основні методичні засади викладання музики та визначити види музичної діяльності на уроках в перші десятиліття минулого століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значний внесок у втілення ідеї вивчення школярами фольклорної музики як основи у музичному вихованні зробив видатний український композитор М. Лисенко. Він розглянув теоретичні питання опанування українським музичним фольклором, надав методичні рекомендації щодо вокально-хорового розвитку учнів.

У 1920 році у навчальному посібнику «Нотна грамота» композитор та педагог М. Леонтович виклав головні засади музичного виховання школярів, розробив дидактичні вимоги, відповідну методику засвоєння нотної грамоти і розвитку музичних здібностей учнів. Впровадження педагогічних ідей видатного композитора сприяло вихованню поваги учнів до національної культури і мистецтва.

Першочерговим завданням вчителя музики М. Леонтович вважав розвиток музичного слуху дітей. Він запевняв, що всі люди можуть навчитися співати по нотах, треба тільки методично грамотно побудувати методику викладання співу. Спочатку педагог радив ознайомити дітей зі співочою поставою

та вокальним диханням. Працювати рекомендував по групах, в яких діти розподілялися по віковим характеристикам.

До першої групи входили діти від семи до десяти років. В цій групі не вивчали нотну грамоту, розучували музичний матеріал, повторюючи за вчителем. Роботу над вокальними вправами М. Леонтович радив розпочинати з примарних звуків – «фа», «соль» першої октави. Школярі засвоювали по слуху певну кількість народних пісень. Таким чином розвивався їх музичний слух, пам'ять та голос. Обов'язково пісні виконувалися у вказаній (бажано різній) динаміці, штрихах, темпах з метою виховання у дітей естетичних почуттів, художнього смаку тощо.

На початковому етапі М. Леонтович рекомендував добирати методичний матеріал в межах мажорного тетракорду, для співу обирав голосну «а». Через місяць пропонував починати співати на голосні або склади мажорну гаму без назв нот.

У навчальному посібнику М. Леонтович, описуючи методику розучування нової пісні, наголошував на важливості виразного показу вчителем цього твору, в процесі виконання якого діти не повинні дуже голосно співати або кричати, що небезпечно для голосу та перешкоджає розвитку музичного слуху. З перших занять рекомендував брати пісні дводольного розміру без дрібного поділу основних долей.

На кожному уроці М. Леонтович рекомендував розвивати музичну пам'ять. Наприклад, текст нескладної відомої народної пісні вчитель виконує на одній ноті, повторює декілька разів, після чого діти співають цей варіант пісні всі разом або по одному. Потім вчитель пропонує виконати дану пісню «на двох нотах, на трьох, на чотирьох, п'яти і т.п.» [2, с. 77]. У процесі роботи вчитель обов'язково повинен давати можливість дитині самостійно виконати завдання для того, щоб вона звикала до самостійності, набувала сміливості. Цей період М. Леонтович називає початковим (елементарним) в методиці співу.

Серед основних причин неправильної інтонації М. Леонтович виділяв: несміливість, боязкість при співі, нерозвинений музичний слух, неправильне дихання; для роботи пропонував інтонаційні та дихальні вправи, які згодом широко будуть використовуватися відомими методистами-вокалістами.

Описаний ним метод виправлення інтонаційного слуху в дітей полягає в імітації вчителем неправильного звуку учня та раптовим переключенням слуху школяра на інший звук, який виконує вчитель на малу або велику секунду вгору. Цей тон дитина повинна повторити.

У підготовчий період композитор

пропонував вивчення на слух різних інтервалів, зокрема зменшеної квінти та збільшеної кварта. Зазначалося, що діти дуже швидко відчувають необхідність розв'язання цих інтервалів, співають із зацікавленістю. Після засвоєння пісень, композитор радив ґрунтовно засвоювати ритм за допомогою вправ та легких пісень. Потім вивчалися теоретичні питання.

На заняттях другої групи поруч з навчанням по слуху рекомендувалося починати впроваджувати навчання нотній грамоті. М. Леонтович вважав, що передчасний перехід до співу по нотах без доброго слухового виховання шкодить всій музичній справі. Витрачені кілька місяців на засвоєння нотної грамоти збережуть у майбутньому час на вивчення творів, пробудять зацікавленість хористів, а головне – збережуть голоси дітей.

Спочатку дітей вчили записувати музичні тривалості, ритм без нотного стану, проспівувати ритмічні сполучення. Потім в записах додавалися динамічні відтінки. «На цих кроках навчання нотама показуються дітям тільки риси без нотного стану. Бо поки що метою являється ознайомлення дітей з ритмічною стороною нотного співу, самою легкою для дітей (перш ритм, потім динаміка, а нарешті – мелодія і дійсний спів по нотах)» [2, с. 82].

М. Леонтович описує методику вивчення метроритму пісні, його запису, наводить ритмічні вправи для співу, що повинні чергуватися з музично-ритмічним диктантом. Матеріалом для диктанту можуть бути пісні або частини їх.

Для того, щоб заняття співом не було одноманітним, М. Леонтович пропонує план уроку: спів пісні напам'ять; ритмічний диктант; повторення, поновлення, поглиблення слухових вражень; спів ритмічних вправ і т. ін.

У питаннях ладового тяжіння звуків М. Леонтович спирався на теорію музичної мови, яку розробляв в ті роки Б. Яворський. Так, тяжіння другого ступеня мажорної гама композитор розглядав нетрадиційно, зазначав багатоваріантну можливість міжзвукових інтонаційних зв'язків.

Серед основних методичних положень у роботі на уроці музики М. Леонтович виділяв: – методичний матеріал – українські народні пісні; ритм вивчається раніше співу по нотах; – виховання ладового сприйняття звуків проводити під час їхнього співу в мелодичній послідовності, або в акордовому вигляді.

Серед видів роботи на уроці композитор зазначав таку послідовність: – спів пісень напам'ять; – ритмічні вправи без нот; – слухові мелодичні вправи без нот; – ритмічний диктант для запису; – спів ритмічних зразків

по нотах; – диктант невеликих мелодій для запису; – спів мелодій по нотах; – самостійна творчість учнів [2].

На початку ХХ століття митці України виступали «проти формального ставлення до музичного виховання, висловлювались за побудову педагогічної системи на основі пробудження у дітей асоціативного мислення та активного творчого відношення їх до музичного мистецтва» [1, с. 251].

Починати музичне виховання відомий український композитор і педагог К. Стеценко радив зі співу народних пісень, в яких дитина могла викласти всі свої відчуття та мрії. Він прагнув створити методичну систему комплексного навчання музичному мистецтву, метою якої було розвиток музичних здібностей та естетичних почуттів дитини.

На першому етапі навчання школярів відбувалося вивчення музично-рухових ігор зі словами, другому – вивчення теорії музики, третьому – гармонії. К. Стеценко прагнув дати школярам закінчену середню музичну освіту, реорганізуючи методи навчання та виховання.

Педагогічні погляди М. Леонтовича та К. Стеценка мали спільні риси: – провідне місце в музично-естетичному вихованні дітей займає народне музичне мистецтво; – спів – один з основних засобів музично-естетичного виховання учнів; – комплексне музичне виховання; – можливість навчання музиці всіх дітей; – систематичне послідовне навчання дітей музичній грамоті; – виховання ладового тяжіння; – застосування наочних диктантів.

Музично-просвітницька діяльність К. Стеценка та М. Леонтовича стала початком розвитку української музичної педагогіки.

Нове слово у шкільному вихованні в Галичині сказав видатний етномузикознавець, композитор Ф. Колесса. Він створив навчальні посібники, зазначивши єдині педагогічні й методичні засади, створив концепцію «етнографічного сольфеджіо», зібрав та обробив для дитячого виконання українські народні пісні.

Відомим педагогом В. Верховинцем була розроблена система виховання, яка «функціонально поєднала різні види мистецтв (музичне, хореографічне, драматичне, образотворче) і націлена була на всебічний розвиток дитини. Особливо цінними, з педагогічної точки зору, В. Верховинець вважав музичні ігри, супроводжувані піснюю.

Композитор П. Козицький залишив нам у спадок багато цінних педагогічних ідей гуманістичного спрямування у сфері музичного навчання і виховання дітей шкільного віку. Заслуга його полягає в тому, що він пов'язав нові форми роботи з дітьми (слухання музики і творчу імпровізацію) з історично традиційною формою – хоровим

співом, наповнивши його новим змістом» [1].

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. Українські композитори-класики усвідомлювали значення фольклору в вихованні підрастаючого покоління, тому наполегливо працювали над впровадженням народної музичної спадщини в освітній процес школи. Головну роль у музичному вихованні дітей та молоді займав хорівий спів.

На початку ХХ століття в школах був майже відсутній український репертуар. Композитори намагалися забезпечувати шкільні хори необхідним музичним матеріалом, створювали творчі колективи, допомагали в організації хорів, оркестрів, музичних гуртків. Вони закликали вчителів бути уважними до індивідуальності учнів, намагатися якнайглибше розвинути їх музичні здібності, прищепити любов до культури рідного народу, його музичної скарбниці.

Проблема вивчення й впровадження педагогічних здобутків українських композиторів-класиків, які заклали основи методики музичного виховання школярів, вимагає подальшого дослідження на сучасному етапі розвитку музично-педагогічної практики в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти. Навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання / Сергій Семенович Горбенко – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2007. – 348 с.

2. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України / Микола Дмитрович Леонтович. – Київ: Музична Україна, 1989. – 135 с.

3. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник] / Володимир Черкасов – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.

REFERENCES

1. Horbenko, S. S. (2007). *Istoriya humanizatsiyi muzychnoyi osvity. Navchal'nyy posibnyk za modul'no-reytingovoyu systemoyu navchannya*. [The history of humanization of musical education: a manual for a modular-rating system of study]. Kamyanets-Podilsky.

2. Leontovych M. D. (1989). *Praktychnyy kurs navchannya spivu u serednikh shkolakh Ukrainy*. [Practical course of singing in high schools of Ukraine]. Kyiv.

3. Cherkasov, V. F. (2014). *Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity. Pidruchnyk*. [Theory and methodology of music education]. Kirovohrad.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЮБАР Руслана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: теорія та методика музичної освіти, професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LYUBAR Ruslan Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Musical Education, Singing and Choral Conducting, Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory and methods of music education, professional training of future music teachers.

Дата надходження рукопису 10. 04. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.

УДК 378.147:[37.011.3-051:78]

МІЩАНЧУК Вікторія Миколаївна –

кандидат педагогічних наук,

завідувач кафедри музикознавства,

інструментальної та хореографічної підготовки

Криворізького державного педагогічного університету

e-mail: victoriya.n.m@gmail.com

ДІЯЛЬНІСНО-ТВОРЧИЙ КОМПОНЕНТ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА З ВИКОРИСТАННЯМ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інноваційні процеси, які відбуваються у мистецькій освіті, спрямовані на підготовку високопрофесійних, конкурентоспроможних фахівців, здатних до використання сучасних технологій у навчально-виховному процесі. На нашу думку, підвищенню якості професійної підготовки

майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме її складової – музично-виконавської, сприятиме використання сугестивних технологій. Сутність використання даних технологій у музично-виконавській підготовці майбутніх музичних фахівців полягає у застосуванні методів, прийомів, засобів навіювання та самонавіювання у звичайному